

Ida Leminen & Elina Rikkilä

RYHMÄTOIMINTA PÄIVÄKESKUS TIKAN- KULMAN ASIAKKAIDEN YHTEISÖLLISYY- DEN VAHVISTAJANA

LAB-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö 2020

Tiivistelmä

Ida Leminen ja Elina Rikkilä

Ryhmätoiminta Päiväkeskus Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyden vahvistajana, 36 sivua, 5 liitettä

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö 2020

Ohjaajat: lehtori Taija Nöjd, LAB-ammattikorkeakoulu, Ari Tuomikoski, Päiväkeskus Tikankulma

Tämä opinnäytetyö oli kehittämistehtävä, jonka tarkoituksena oli suunnitella ja järjestää ryhmätoimintaa Päiväkeskus Tikankulmaan. Tavoitteena oli vahvistaa Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyttä ryhmätoiminnan avulla. Asiakkaiden ideoita ja toiveita ryhmätoiminnan sisällöstä selvitettiin käyttämällä haastattelua.

Viitekehyksessä kuvattiin huono-osaisuuden eri muotoja. Mielenterveyden häiriöihin ja päihdeongelmiin keskityttiin tarkemmin, sillä ne koskettivat erityisesti opinnäytetyön kohderyhmää. Lisäksi määriteltiin päiväkeskustoiminnan ja yhteisöllisyyden käsitteitä, sekä niiden roolia huono-osaisuuden vähentämisessä.

Ryhmätoiminta järjestettiin Päiväkeskus Tikankulmassa asiakkaiden ideoiden ja toiveiden pohjalta. Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelminä käytettiin haastattelun lisäksi havainnointia ryhmätoiminnan aikana ja palautelomaketta toiminnan päätteeksi.

Ryhmätoimintaan osallistuneilta kerätyn palautteen ja suoritettujen havainnointien perusteella opinnäytetyö onnistui tavoitteessaan. Osallistujat kokivat ryhmätoiminnan vahvistaneen yhteisöllisyyttä. Lisäksi toiminta koettiin mielekkääksi ja sen toivottiin jatkuvan. Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että avoimella ryhmätoiminnalla on mahdollista vahvistaa yhteisöllisyyttä.

Asiasanat: yhteisöllisyys, ryhmätoiminta, päiväkeskus, huono-osaisuus

Abstract

Ida Leminen and Elina Rikkilä

Group activity as a strengthening factor of Tikankulma day centre's clients' communality, 36 pages, 5 Appendices

LAB University of Applied Sciences

Health Care and Social Services Lappeenranta

Bachelor of Social Services

Bachelor's Thesis 2020

Instructors: Ms Taija Nöjd, Lecturer, LAB University of Applied Sciences, Mr Ari Tuomikoski, Day centre Tikankulma

This thesis is a development task that was executed in collaboration with the Tikankulma day centre. The purpose of this thesis was to design and organize group activity in the Tikankulma day centre. The goal of this thesis was to strengthen Tikankulma's clients' communality by group activity.

The theoretical part of this thesis describes different forms of social exclusion. Mental health problems and substance addiction were explained more specifically because those challenges touched this thesis' target group especially. The day centre concept and communality were also explained and their role in reducing social exclusion was clarified.

Tikankulma's clients took part in the designing process of the group activity. Their ideas and expectations were clarified through an interview. Observation was executed during the group activity. The feedback from clients was collected by using a feedback form after the group activity.

Based on observation and feedback, this thesis succeeded in its goal. The group activity increased Tikankulma's clients' communality. Clients also found the activity enjoyable and hoped that the action would continue in the future.

Keywords: communality, group activity, day centre, social exclusion

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Huono-osaisuus	5
2.1	Työttömyys	6
2.2	Köyhyys	7
2.3	Yksinäisyys	8
3	Mielenterveyden häiriöt	9
4	Päihderiippuvuus	10
5	Päiväkeskustoiminta	12
6	Yhteisöllisyys	12
6.1	Yhteisöllisyys päiväkeskustoiminnassa	14
6.2	Yhteisöllisyys ryhmätoiminnassa	14
7	Kehittämistehtävä opinnäytetyönä	14
7.1	Opinnäytetyön taustat	15
7.2	Yhteistyökumppanit ja kohderyhmä	16
7.3	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja kehittämistehtävät	17
7.4	Kehittämisasiasetelma	17
7.5	Aineistonkeruumenetelmät	18
7.6	Opinnäytetyön kulku	21
7.7	Aineiston analysointi	22
8	Tikankulman toimintatiistait	23
8.1	Ensimmäinen toimintakerta	23
8.2	Toinen toimintakerta	24
8.3	Kolmas toimintakerta	24
9	Tulokset	24
9.1	Palautelomakkeen tulokset	25
9.2	Havainnoinnin tulokset	26
10	Eettisyys	27
11	Luotettavuus	29
12	Pohdinta	30
12.1	Tulokset	30
12.2	Tavoitteen saavuttaminen	31
12.3	Jatkotutkimusaiheita	32
	Lähteet	33

Liitteet

- Liite 1 Haastattelulomake
- Liite 2 Saatekirje
- Liite 3 Suostumuslomake
- Liite 4 Tietosuojailmoitus
- Liite 5 Palautelomake

1 Johdanto

Yksinäisyyttä koetaan yhteiskunnassamme yhä enemmän. Usein sen taustalla vaikuttavat erilaiset huono-osaisuuden kokemukset, kuten työttömyys, köyhyys ja syrjäytyminen. Huono-osaisuuteen voi liittyä myös mielenterveys- ja päihdehäiriöitä, jotka vaikeuttavat entisestään sosiaalisten suhteiden solmimista ja ylläpitämistä.

Yksilökeskeisyys on kasvava trendi, jolla on kuitenkin suuri vaikutus yksinäisyyden lisääntymiseen. Yhteenkuuluvuuden tunne on ihmisen perustarve ja erilaiset yhteisöt ovat yksilöille tärkeä voimavara. Yhteisöt tarjoavat sosiaalisen pääoman lisäksi osallisuuden kokemuksia ja vertaistukea samassa tilanteessa oleville. Päiväkeskustoiminnan avulla pyritään vähentämään yksinäisyyttä ja lisäämään osallisuuden kokemusta yhteisöllisyyden kautta.

Opinnäytetyömme on toteutettu yhteistyössä Päiväkeskus Tikankulman kanssa. Päiväkeskus Tikankulma pyrkii tarjoamaan asiakkaille mielekästä tekemistä, joka auttaa tuntemaan itsensä tarpeelliseksi ja arvokkaaksi. Tikankulma on muuttanut uusiin tiloihin vuonna 2019 ja muutto on tuonut mukanaan uusia asiakkaita. Yhteisöllisyyden vahvistaminen ja toiminnan kehittäminen on näin ollen tarpeellista. Opinnäytetyön suunnitteluhetkellä Tikankulmassa ei ollut avointa ohjattua ryhmätoimintaa ja sellaiselle oli tarvetta.

Tämä opinnäytetyö on kehittämistehtävä, jonka tarkoituksena on suunnitella ja järjestää ryhmätoimintaa Päiväkeskus Tikankulmaan. Tavoitteena on vahvistaa Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyttä ryhmätoiminnan avulla. Asiakkaat osallistuvat ryhmätoiminnan suunnitteluun itse, sillä heidän ideoitaan ja toiveitaan selvitetään haastattelun kautta.

Opinnäytetyömme viitekehyksessä avaamme huono-osaisuuden eri muotoja. Mielenterveyden häiriöihin ja päihdeongelmiin keskitymme tarkemmin, sillä juuri ne haasteet koskettavat erityisesti opinnäytetyömme kohderyhmää. Lisäksi määrittelemme päiväkeskustoiminnan ja yhteisöllisyyden käsitteitä, sekä niiden roolia huono-osaisuuden vähentämisessä. Tämän jälkeen kuvaamme opinnäytetyön toiminnallisen osuuden, tutkimukselliset elementit sekä tulokset ja johtopäätökset.

2 Huono-osaisuus

Huono-osaisuus koskettaa jollain tapaa suurinta osaa opinnäytetyömme kohde-ryhmästä, eli Päiväkeskus Tikankulman asiakkaista (Tuomikoski 2019). Huono-osaisuutta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Sitä tarkastellaan usein eri käsitteiden, esimerkiksi syrjäytymisen ja köyhyyden avulla. (Kainulainen & Saari 2013, 23.) Huono-osaisuus jaetaan taloudelliseen, terveydelliseen ja sosiaaliseen huono-osaisuuteen. Myös syrjäytyminen työ- ja asuntomarkkinoilta sekä koulutuksesta ovat huono-osaisuuden mittareita. (Ohisalo ym. 2015, 437.)

Huono-osaisuuden rakentumista selitetään yleensä sosioekonomisen sekä koettun suhteellisen aseman kautta. Yhteiskunnallinen työnjako ja yhteistoiminta vaativat hierarkkisesti rakentuneita asemia, joten hierarkia on edelleen välttämätön osa yhteiskuntaa ja sen kehitystä. Yhteiskunnassa on siis rakenteellista epävapautta. Nämä rakenteelliset epävapaudet, jotka prosessiensa kautta syrjäyttävät osan väestöstä pysyvistä työsuhteista ja muista hyväosaisen elämän määrittelmistä, aiheuttavat sosioekonomisen rakenteen mukaan huono-osaisuutta. (Niemelä & Saari 2013, 11.)

Usein rakenteellisesti määritelty huono-osainen henkilö ei koe itseään huono-osaiseksi, joten tutkimuksissa on tärkeää ottaa selvää yksilöiden koettu suhteellinen asema. Suhteellisen aseman näkökulmasta huono-osaisuus on elämäntapoihin ja -tyyleihin liittyvää sosiaalista segregatiota, eli eriytymistä. Miten yksilöt ja ryhmät määrittävät oman elämäntilanteensa suhteessa muihin, on ratkaisevaa huono-osaisuutta tutkittaessa. (Niemelä & Saari 2013, 11–12.)

Huono-osaisuus ja syrjäytyminen kulkevat useasti rinnakkain. Syrjäytyminen on monimuotoinen käsite. Se voi tapahtua muun muassa köyhyyden, työttömyyden tai mielenterveys- ja päihdeongelmien seurauksena. Näitä käsitteitä avataan tulevissa alaluvuissa. Syrjäytyminen tarkoittaa yksilön putoamista yhteiskunnan ulkopuolelle. Elämän muutosvaiheet, esimerkiksi koulun, työsuhteen tai parisuhteen päättymisen, altistavat monikertaisesti ihmisen syrjäytymiselle. Syrjäytymisellä on riski ylisukupolvisuuteen, sillä lapsi, joka kasvaa ympäristössä, jossa on syrjäytymisen tunnusmerkkejä, on itsekkin syrjäytymisvaarassa. (STM.)

Syrjäytyminen tuo yksilölle paljon inhimillisiä haasteita elämäänsä. Sen lisäksi syrjäytyminen on myös todella kallista yhteiskunnalle. Syrjäytymisvaarassa oleva tai syrjäytynyt yksilö useasti käyttää paljon yhteiskunnan palveluja, esimerkiksi erikoissairaanhoidon ja lastensuojelun palveluja. Jos syrjäytynyt henkilö ei ole palkkatöissä, hän todennäköisesti käyttää valtion tukia, kuten asumistukea tai toimeentulotukea. Yksi syrjäytynyt henkilö voi maksaa yhteiskunnalle useita satoja tuhansia euroja vuodessa. (Hilli ym. 2017, 663.)

2.1 Työttömyys

Vuoden 2020 helmikuussa työttömiä oli 187 000 ja työttömyysaste oli 6,9 % (Tilastokeskus 2020). Matala koulutustaso, kuten perusasteen varaan jääminen tai putoaminen toisen asteen koulutuksesta, voi vaikeuttaa työmarkkinoille pääsemistä. Jokainen työttömyyspäivä vähentää mahdollisuuksia työllistyä uudelleen. Putoaminen työelämästä heikentää työkykyä nopeasti ja työmarkkinoiden vaatimukset kasvavat jatkuvasti. Tarvittava osaaminen, verkostot ja taidot vanhenevat, mikä laskee työnhakijan tuottavuutta suhteessa muihin. (Isola & Suominen 2016, 36.)

Etenkin pitkittynyt työttömyys voi johtaa fyysisiin ja psyykkisiin oireisiin. Työttömät ovat keskimäärin sairaampia ja huonovointisempia kuin työssäkäyvät. Kun työyhteisöön liittyvät päivittäiset kontaktit vähenevät tai loppuvat, osallisuus, halu ja mahdollisuus vaikuttaa toimintaympäristöön vähenee. Tämä voi aiheuttaa osattomuuden ja mitättömyyden kokemuksia ja eristää muusta yhteiskunnasta. Jatkuvasti epäonnistuva työnhaku aiheuttaa helposti turhautumista, joka voi johtaa tietoiseen vetäytymiseen työmarkkinoilta, haluttomuuteen hakea työtä ja asteittaiseen siirtymiseen työttömyyspalveluiden ja -tukien käyttäjäksi. Työttömyys itsessään aiheuttaa helposti häpeää, ahdistuneisuutta ja turvattomuutta sekä huononmuuden ja epäonnistumisen tunteita. Suomessa työtä arvostetaan yleisesti korkealle, mikä voi lisätä paineita työllistymiseen ja aiheuttaa leimautumisen pelkoa. (Pakarinen 2018, 195–196, 200.)

Monet yksilölliset tekijät ja ominaisuudet voivat lieventää työttömyyden aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia. Näitä ovat muun muassa vahva sosiaalinen tuki, hyvä itsetunto ja hyvät selviytymiskeinot. Työttömänä selviytyminen edellyttää

jonkinlaista turvaavaa tuloa sekä yhteisöllisyyttä ja sosiaalisia suhteita. Jos työtön työllistyy kohtuullisen pian uudelleen, mielenterveys ja henkinen hyvinvointi palautuvat yleensä melko nopeasti ennalleen. (Pakarinen 2018, 200–201.)

2.2 Köyhyys

Köyhyys jaetaan tavallisesti absoluuttiseen ja suhteelliseen köyhyyteen. Absoluuttinen köyhyys tarkoittaa YK:n määritelmän mukaan elämistä alle 1,90 dollarilla vuorokaudessa. Se on siis jokapäiväistä selviytymistäistelua terveydestä, suojasta ja ravinnosta. Määritelmien mukaan Suomessa ei ole absoluuttista köyhyyttä ja tämä on vähimmäisturvan, eli käytännössä toimeentulotuen ansiota. (Isola & Suominen 2016, 25–26; United Nations.)

Suhteellisella köyhyydellä tarkoitetaan tilannetta, jossa ei pystytä saavuttamaan yhteiskunnassa yleisesti odotettua vähimmäiselintasoja. Tähän on usein syynä muun muassa liian pieni palkka, suuret asumiskustannukset tai velkaantuminen. Etenkin pitkittyessään suhteellinen köyhyys johtaa kurjuuteen, sillä se lisää stressiä ja heikentää ihmisen toimintakykyä. Köyhyyteen liittyy usein myös häpeää ja alemmuudentunnetta, mikä helposti vähentää sosiaalista kanssakäymistä. (Isola & Suominen 2016, 28, 30, 37.)

Suomessa käytetään Euroopan yhteistä köyhyyden määritelmää, jonka mukaan kotitalous on köyhä, kun sillä on käytettävissään alle 60 % väestön keskimääräisestä mediaanitulosta (EAPN-Fin). Vuonna 2018 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä oli 856 000 suomalaista, eli 15,8 % koko kotitalousväestöstä. Köyhyys- tai syrjäytymisriski tarkoittaa suhteellisesti pienituloisen, vajaatyöllisen tai vakavaa aineellista puutetta kokevan kotitalouden jäsenyyttä. 640 000 koki pienituloisuutta, 370 000 vajaatyöllisyyttä ja 133 000 vakavaa aineellista puutetta. Koko väestöstä pelkästään pienituloisia oli 7,5 % ja yhtä aikaa pienituloisia sekä vajaatyöllisiä 3,4 %. 2,5 % koki pelkkää vajaatyöllisyyttä. Vuonna 2019 6,7 prosentilla suomalaisista kotitalouksista oli vaikeuksia tai suuria vaikeuksia saada rahat riittämään menoihin. (Tilastokeskus 2019b.)

Köyhyyteen liittyy yleensä kierre, joka pahimmassa tapauksessa kestää koko elämän. Köyhyys periytyy ja kerran köyhä jää yhä todennäköisemmin pysyvästi köy-

häksi. Hänen mahdollisilla lapsillaan on myös suuri riski köyhyyteen. Koulutustason jääminen matalaksi johtaa usein työttömyyteen ja köyhyyskierre jatkuu. Pienet tulot johtavat myös pieneen eläkkeeseen, jolloin myös eläkeikä joudutaan viettämään köyhyydessä. (Isola & Suominen 2016, 35–37.)

2.3 Yksinäisyys

Yksinäisyys tarkoittaa hyvinvointia alentavaa sosiaalisten suhteiden puutetta (Saari 2010, 42). Yksinäisyys voidaan jakaa sosiaaliseen ja emotionaaliseen yksinäisyyteen. Sosiaalinen yksinäisyys tarkoittaa, etteivät omat sosiaaliset verkostot vastaa sitä, mitä haluaisi. Emotionaalinen yksinäisyys tarkoittaa läheisen, tärkeän ja luotettavan ystävän puutetta. Usein juuri emotionaalinen yksinäisyys on erityisen satuttavaa eikä näy ulospäin. (Junttila 2018, 16.)

Usein yksinäisyyden syynä on jonkin tärkeän suhteen katkeaminen. Taustalla voi olla jokin elämänmuutos, kuten ero, läheisen kuolema tai muutto uudelle paikkakunnalle. (Mielenterveyden keskusliitto.) Yksinäisyyteen voivat johtaa myös esimerkiksi mielenterveysongelmat, sosiaalisten taitojen puute, ujous, koulukiusaaminen tai sairastuminen (Saari 2010, 168).

Yksinäisyyden vaikutukset ihmisessä näkyvät hyvinvointivajeena. Cacioppon ja Patrickin (2008) mukaan yksinäisyys vaikuttaa yksilön terveyskäyttäytymiseen, stressiin ja unenlaatuun. Läheisten ihmisten puuttuminen tai vähäiset sosiaaliset suhteet voivat vaikuttaa oman terveyden laiminlyöntiin. Yksinäiset ovat keskimääräistä stressaantuneempia, heidän aktiivisuutensa on tavallista vähäisempää ja he nauttivat elämästä muita vähemmän. Yksinäinen myös kokee tavallista enemmän ristiriitoja ihmissuhteissa. Yksinäinen nukkuu keskimääräistä huonommin, millä on myös negatiivisia vaikutuksia terveyteen. (Saari 2010, 45–46.)

Yksinäisyys on yleistä. Vuonna 2018 neljä prosenttia 16 vuotta täyttäneistä koki olevansa yksinäinen koko ajan tai suurimman osan ajasta. Jos mukaan lasketaan samasta ikäluokasta ne, jotka kokivat olevansa yksinäisiä joskus, luku nousee 21,2 prosenttiin. (Tilastokeskus 2019a.)

Yksinäisyydestä on vaikeaa päästää irti etenkin silloin, kun sitä on jatkunut jo vuosia. Mitä kauemmin on kokenut yksinäisyyttä, sitä enemmän ihmisen ajatuksista ja tulkinnoista kumpuavat käyttäytymismallit vahvistuvat. Yksinäisyys heikentää sosiaalista palautumiskykyä, eli resilienssiä, jolloin sosiaalisista vastoinkäymisistä selviytyminen vaikeutuu. Ikäviin sosiaaliin kokemuksiin keskitytään hyviä kokemuksia tarkemmin ja kauemmin. Pitkään jatkunut yksinäisyys heikentää motivaatiota sosiaaliin tilanteisiin hakeutumiseen. Tähän syynä voi olla se, että yksinäisyydestä syytetään itseä. Kun tuntuu, että kaikki menee pieleen ja kukaan ei välitä, oman elämänhallinnan tunne voi järkkäytyä. Yksinäisyydestä seuranneet käyttäytymismallit edistävät yksinäisyyden syventymistä ja jatkumista entisestään. (Junttila 2018, 105–125.)

3 Mielenterveyden häiriöt

WHO (2013) määrittelee mielenterveyden hyvinvoinnin tilaksi, jossa ihminen pystyy näkemään omat kykynsä ja selviytymään elämän haasteissa sekä työskentelemään ja osallistumaan yhteisönsä toimintaan (Suomen Mielenterveys ry). Mielenterveys on ihmisen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn perusta. Mielenterveys -käsite sisältää positiivisen mielenterveyden ja erilaiset mielenterveyden sairaudet ja häiriöt. (Heikkinen-Peltonen ym. 2016, 10.)

Positiivinen mielenterveys on keskeinen kokonaisterveyteen kuuluva voimavara. Siihen kuuluvat ihmisen yksilölliset ominaisuudet ja toimintakyvyn osa-alueet, kuten kyky vaikuttaa elämäänsä, ihmissuhteiden ylläpitäminen, työ- ja toimintakyky, itsearvostus ja kokemus omasta hyvinvoinnista. Lisäksi siihen sisältyy henkinen kestävyys elämän vaikeuksissa. Positiivinen mielenterveys auttaa kokemaan elämän mielekkääksi ja toimimaan aktiivisesti yhteisön jäsenenä. (Heikkinen-Peltonen ym. 2016, 10–11.)

Mielenterveyshäiriöiden määrittely on hankalaa, koska häiriöiden oireet kuuluvat ajoittain myös tavalliseen elämään. Raja mielen terveyden ja sairauden välillä on liukuva. Kun henkilön käytös, ajatukset, tunteet tai mieliala haittaavat normaalia toimintakykyä tai ihmissuhteita, on kyse mielenterveyden häiriöstä. Mielenterveyshäiriössä tai -sairaudessa oireet ovat pitkäkestoisia ja rajoittavat elämää huomattavasti sekä voivat lamaannuttaa ihmisen täysin. (Huttunen 2017.)

Mielenterveyshäiriöille ominaista ovat tunteiden, ajattelun ja käytöksen ongelmat. Taustalla on usein tunnetiloja, jotka ovat psyykelle sietämättömiä, kuten surua, pelkoa, ahdistusta ja vihaa. Mielenterveyshäiriöt heijastuvat ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja usein ne aiheuttavat myös fyysisiä oireita, kuten vapinaa, väsymystä ja verenpaineen nousua. (Huttunen 2017.) Erilaisia mielenterveyshäiriöitä ovat esimerkiksi masennus, ahdistuneisuushäiriöt, psykoottiset häiriöt ja kaksisuuntainen mielialahäiriö (THL 2019a). Mielenterveyden häiriöitä voidaan hoitaa ja niiden aiheuttamaa kärsimystä lieventää (WHO 2019).

Mielenterveyshäiriöt ovat toiseksi yleisin väestön pitkäaikaisten sairauksien ja sairauseläkkeiden syy (Heikkinen-Peltonen 2016, 106). Joka vuosi 1,5 prosenttia suomalaisista sairastuu johonkin mielenterveyshäiriöön ja joka viidennellä on jokin mielenterveyden häiriö. Masennus on näistä yleisin, sillä ainakin joka kymmenes tai jopa viides suomalainen kokee ainakin yhden vakavan masennusjakson elämänsä aikana. (Huttunen 2017.)

Suurin osa ihmisistä ei puhu omista mielenterveyshäiriöistään, vaikka ne ovat yleisiä. Tähän on syynä mielenterveyshäiriöihin liittyvä stigma eli häpeäleima. Asenteet ja arvot mielenterveyshäiriöitä kohtaan ovat häpeällisiä ja koetaan, että mielenterveyshäiriöitä ei voi kohdata avoimesti. Leima vaikuttaa negatiivisesti mielenterveyshäiriöitä sairastaviin ja aiheuttaa alistumista ja eristäytymistä. Se myös lisää kynnystä avun hakemiseen ja vaikeuttaa oireista selviytymistä. (Wahlbeck 2014.)

4 Päihderiippuvuus

Päihteet ovat keskushermostoon vaikuttavia aineita, joita käytetään niiden psyykkisten vaikutusten vuoksi. Päihteitä ovat esimerkiksi alkoholi, huumeet, tupakkatuotteet sekä päihtymystarkoitukseen käytettävät sienet, liuottimet ja lääkkeet. Suomalaiset käyttävät pääasiallisena päihteenä edelleen alkoholia. Sitä juodaan keskimäärin noin 9-11 litraa vuodessa henkilöä kohden. Suomessa on arvioitu olevan 500 000-700 000 alkoholin suurkuluttajaa, joiden juominen on terveydellisen riskin rajoilla. (Heikkinen-Peltonen ym. 2016, 162–163.)

Vuoden 2014 väestötutkimuksen mukaan 15-69-vuotiaista suomalaisista 20 prosenttia on käyttänyt jotakin laitonta huumetta ainakin kerran. Tutkimuksen mukaan melkein 800 000 suomalaista on kokeillut huumeita. Eniten käytetty huume on kannabis, jota joka viides suomalainen ilmoitti kokeilleensa ainakin kerran. Muiden huumausaineiden, kuten amfetamiinin, ekstaasin ja huumesienten käyttö oli selvästi alhaisempaa. Kuitenkin vuoden 2012 arvion mukaan Suomessa on 18 000-30 000 opioidien ja amfetamiinin ongelmakäyttäjää. (Heikkinen-Peltonen ym. 2016, 163–164.)

Päihteiden riippuvuuskäyttöön liittyy sosiaalisten suhteiden, mielen, elimistön, tunteiden ja päättelykyvyn ongelmia. Päihderiippuvaisen on saatava riippuvuuden kohteena olevaa ainetta ja käyttö muuttuu vähitellen pakonomaiseksi. Aineen käytön lopettaminen ei enää onnistu tahdonvaraisesti. (Vuori-Kemilä ym. 2009, 35.) Päihderiippuvuuteen liittyy yleensä myös sietokyvyn kasvu käytettyä ainetta kohtaan sekä vierotusoireet käytön loppuessa. Päihderiippuvainen ei yleensä pysty tunnistamaan tai myöntämään riippuvuuden oireita ja haittoja. (THL 2019c.)

Päihteet voivat aiheuttaa käyttäjälle sosiaalisia, terveydellisiä ja mielenterveydellisiä haittoja. Alkoholiriippuvuuteen liittyviä yleisiä sosiaalisia haittoja ovat ongelmat ihmissuhteissa, sosiaalisen ympäristön muokkautuminen alkoholin käytölle sopivaksi, työkyvyn heikentyminen sekä taloudelliset ongelmat. Lisäksi käyttöön voi liittyä väkivaltaisuutta, rikollisuutta ja järjestyshäiriöiden aiheuttamista. Alkoholiriippuvuus aiheuttaa myös paljon terveydellisiä ja psyykkisiä ongelmia. (Arramies 2006; Helsingin kaupunki & Vantaa 2013; THL 2019b.)

Huumausaineiden käytön ongelmat liittyvät huumealakuultuuriin, käytön tapoihin ja käytön lyhyt- ja pitkäaikaisvaikutuksiin. Huumeiden hankkiminen ja käyttö voi johtaa huumeiden ympärillä pyörivään sosiaaliseen verkostoon juuttumiseen, huumevelkoihin ja rikolliskierteeseen. Tällaisista sosiaalisista ympyröistä voi olla vaikeaa irrottautua. Lisäksi eri huumausaineet aiheuttavat paljon erilaisia terveydellisiä ja psyykkisiä ongelmia. (THL 2019b.) Lähes kaikki huumausaineet lisäävät syrjäytymisen riskiä (Helsingin kaupunki & Vantaa 2013).

5 Päiväkeskustoiminta

Päiväkeskustoimintaa on ollut Suomessa jo 1960-luvulta asti ja sen peruslähtökohdat ovat pysyneet ennallaan siitä lähtien. Päiväkeskustoiminnan peruslähtökohtiin kuuluvat ruuan tarjoaminen, asiakkaiden kannustaminen johonkin toimintaan sekä asiakkaiden osallisuuden ja tarpeellisuuden nostattaminen erilaisin keinoin. Päiväkeskustoiminnan lähtökohtiin kuuluu myös henkilökohtainen tuki, eli keskuksen työntekijät tarvittaessa tarjoavat apua elämään liittyvien asioiden hoitamisessa. (Heimonen 2007a, 9–10.)

Päiväkeskustoimintaa toteuttavat kunnat, seurakunnat sekä järjestöt. Keskukset toimivat matalan kynnyksen paikkana, joihin on vaivatonta tulla ja joissa kohtaaminen on luonnollista. Päiväkeskukset ovat tärkeä osa etenkin päihdetyötä ja yleensä ne ovat osana palveluketjua ja kuntoutumispolkua. Ne tuovat päihdetyöhön erilaista toimintaa ja tukea, sillä joskus tekeminen helpottaa oloa paremmin kuin keskustelu. Päiväkeskukset tekevät paljon yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja keskuksia on mukana erilaisissa hankkeissa esimerkiksi kehitystyössä. Yhteisöllisyys, turvallisuus ja ihmisarvo ovat asioita, joita päiväkeskukset pyrkivät luomaan toiminnallaan. (Heimonen 2007a, 11–12.)

6 Yhteisöllisyys

Nivala (2008) määrittelee yhteisöt sen jäsenten yhdistävien tekijöiden sekä yhteenkuuluvuuden tunteen mukaan. Tässä opinnäytetyössä tarkastelemme yhteisöllisyyttä toiminnallisen yhteisön kautta. Toiminnallinen yhteisö luo yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä yhteisiä tavoitteita ja sääntöjä vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnan avulla. (Kalliokoski 2020, 20.)

Yhteiskunnallisuus, yhteisöihin kuuluminen ja sosiaalinen toiminta ovat lajityypillistä toimintaa ihmisille (Pohjola 2015, 17). Yhteisöllisyys on välttämätön osa ihmisen elämää. Yhteisöllisyys on muuttunut käsitteenä vuosien saatossa, perheyhteisöistä nykyajan aiheyhteisöihin. Nykyaikana ihmiset kuuluvat moniin eri yhteisöihin, joiden kautta he vaikuttavat päätöksentekoon ja suhtautumistapoihin. (Pohjola 2017, 7–8.) Ihmiset kiinnittyvät perhe-, ystävyys- ja sukulaissuhteisiin sekä naapurustoihin, harrastusryhmiin ja työyhteisöihin (Pohjola 2015, 17).

Yhteisöt rakentavat ihmisen sosiaalista pääomaa ja osallisuutta. Yhteisöillä on siis paljon positiivisia vaikutuksia ihmiseen. (Pohjola 2017, 7–8.) Yhteisöissä tapahtuva sosiaalinen pääoma muodostuu ihmisten välisestä luottamuksesta, samanlaisista arvoista ja normeista sekä sosiaalisesta kontrollista. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan yhteisön kykyä toimia yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi sekä hyvinvoinnin edistämiseksi. (Korkiamäki 2018, 71.) Sosiaalinen pääoma on tärkeä voimavara, joka syntyy muun muassa joukkoon kuulumisen ja yhdessä tekemisen kautta. Se auttaa tukemaan yksilöiden elämänhallintaa sekä koko yhteisön hyvinvointia. (Heimonen 2007b, 18.)

Yhteisöllisyys voi olla myös negatiivista, jos yhteisö kannattaa yhteiskunnan vastaisia arvoja. Yhteisössä voi tapahtua esimerkiksi syrjintää ja muita negatiivisia asioita, jotka vaikuttavat ihmisen identiteettiin. Joukkoon kuulumisen tunne on kuitenkin ihmiselle tärkeää ja joskus ei ole väliä mihin joukkoon kuuluu. (Mieskolainen & Kesänen 2010, 6.)

Yhteisöt, joissa on vapaa pääsy, eivät yleensä katso ihmisen luokka-asemaa, koulutustasoa tai siviilisäätyä, sillä ne eivät ole relevantteja asioita avoimissa yhteisöissä. Ihmiset haluavat olla vuorovaikutuksessa samoista asioista kiinnostuneiden ihmisten kanssa ja yhteisöt antavat mahdollisuuden siihen. Yhteisöistä voi löytyä myös merkityksellisiä suhteita, mutta toisaalta yhteisöjen sisällä voi tapahtua erimielisyyttä, ristiriitoja ja muuta negatiivista. (Aro 2011, 54.)

Modernisaation myötä yhteisöllisyys on vähentynyt ja yksilöllisyys korostunut. Nykyaikana ihmisiä ei liitetä pelkästään johonkin yhteisöön, vaan heitä katsotaan yksilöllisesti. Yksilöllisyys on antanut mahdollisuuden päättää itse asioistaan, kuten meneekö opiskelemaan tai perustaako perheen. (Saastamoinen 2011, 64.) Yhteisöllisyyden vähentymistä voidaan perustella vaihtuvuuden avulla. Nykyaikana ihmiset muuttavat paljon, vaihtavat työpaikkoja sekä ihmissuhteitaan. Vaikka yksilöllisyys on tuonut paljon mahdollisuuksia, se on kasvattanut syrjäytymisen riskiä. (Saastamoinen 2011, 80.) Siksi yhteisöllisyyttä on tuettava.

6.1 Yhteisöllisyys päiväkeskustoiminnassa

Päiväkeskustoiminta antaa merkittävän mahdollisuuden esimerkiksi päihdeongelmalliselle ihmiselle kokea yhteisöllisyyttä. Päiväkeskukset antavat myös mahdollisuuden saada voimavaroja yhteisen sosiaalisen pääoman avulla. (Heimonen 2007b, 18.)

Päihdeongelmaiset ihmiset ovat yleensä kokeneet arvottomuuden tunnetta ja suuria menetyksiä, joten he tarvitsevat auttavaisia ihmisiä ja yhteisöllisyyden kokemuksia parantaakseen elämänhallintaansa. Päiväkeskukset luovat hyvän alustan asiakkailleen, ja yhteisöllisyyden sekä sosiaalisen pääoman avulla asiakas voi kokea voimaantumista. Voimaantumisen ja päiväkeskustoiminnan avulla asiakas voi saada motivaatiota elämänhallinnan kohentamiseen ja jopa uuteen tulevaisuuteen. (Heimonen 2007b, 19–21.)

6.2 Yhteisöllisyys ryhmätoiminnassa

Pelkkä ryhmätoiminta yhteisössä ei takaa yhteisöllisyyden tunnetta. Yhteisöllisyyden muodostumiseen tarvitaan yhteisön keskinäinen luottamus toisiinsa, jäsenten välistä vuorovaikutusta sekä osallistumista. Yhteisön jäsenten myönteiset suhteet toisiinsa ja heidän kokemansa tunteet ryhmästä kehittävät yhteisöllisyyttä. Kun yhteisö on tuttu, jäsenten on helpompi tuoda esille omaa persoonaansa. (Opetushallitus.)

Ryhmätoiminta antaa ihmisille tilaisuuksia tehdä mielekkäitä, toiminnallisia asioita muiden osallistujien kanssa. Nämä ryhmässä tehtävät toiminnalliset menettelmät rohkaisevat osallistujia osallistumaan aktiivisemmin itse toimintaan, luoden tällä tavalla uusia sosiaalisia kontakteja. (THL 2018.) Ihminen voi oppia itsestään muiden kautta, kun työskentelee ryhmässä. Ryhmätoiminnan haasteita voivat olla eriävät mielipiteet, sekä siitä johtuvat konfliktit. (Burke 2011, 88.)

7 Kehittämistehtävä opinnäytetyönä

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka kehittämistehtävänä on suunnitella ja järjestää yhteisöllisyyttä vahvistavaa ryhmätoimintaa Päiväkeskus

Tikankulmaan. Tikankulman asiakkaat osallistuvat toiminnan suunnitteluun ideoita ja toiveita selvittävän haastattelun kautta.

Kehittämistoiminta kattaa kaiken sellaisen toiminnan ymmärtämisen, kuvaamisen ja työskentelyn, jonka perusteella syntyy jokin uusi asia. Kehittämistehtävän seurauksena syntyy tuotos, joka sisältää uutta tietoa sekä jonkin uuden tai aikaisempaa paremman innovaation. Tuotos voi olla esimerkiksi palvelu, toimintamalli, opas tai tuote. (Salonen 2013, 7, 25.)

Kehittämistehtävän tulee pohjautua tunnistettuun kehittämisen tarpeeseen ja kehittämistehtävään osallistuvilla tulee olla mahdollisimman yhtenäinen käsitys kehittämistarpeesta sekä parhaasta tavasta parantaa toimintaa. Asiakslähtöisyys ja osallisuus ovat tärkeä osa kehittämistyötä. Usein asiakkailla on erilaista tietoa kuin ammattilaisilla, joten asiakkaiden kokemusten ja näkemysten huomioiminen tuottaa asiakkaiden tarpeita paremmin vastaavia palveluita. Ennen kaikkea on tärkeää kehittää toimintamalleja, joilla mahdollistetaan asiakkaiden osallisuus. (Salonen ym. 2017, 16–17, 29.)

7.1 Opinnäytetyön taustat

Opinnäytetyön aihetta etsiessämme otimme yhteyttä Päiväkeskus Tikankulmaan, sillä tiesimme sen muuttaneen uusiin tiloihin jokin aika sitten. Olimme myös kiinnostuneita päiväkeskustoiminnan roolista päihdetyössä ja syrjäytymisen ehkäisyssä.

Päiväkeskus Tikankulma on muuttanut vuonna 2019 uusiin tiloihin ja samalla nimi on vaihtunut entisestä Kaartinkulmasta nykyiseksi Tikankulmaksi. Tikankulmaan toivottiin lisää ryhmätoimintaa normaalien aukioloaikojen ulkopuolelle. Opinnäytetyön suunnitteluhetkellä Tikankulmassa ei ollut avointa ohjattua ryhmätoimintaa, joten toiminnan kehittäminen oli tarpeellista. Muutto on tuonut Tikankulmaan myös uusia asiakkaita, joten yhteenkuuluvuuden tunteen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen oli tarpeen.

Yhdessä Tikankulman toiminnasta vastaavan Ari Tuomikosken kanssa muovasimme opinnäytetyön tavoitteeksi Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyden vahvistamisen ryhmätoiminnan avulla. Toinen meistä opinnäytetyön tekijöistä suoritti

Tikankulmassa yhden harjoittelun, jotta asiakaskunta tulisi tutuksi ennen opinnäytetyön toteuttamista.

7.2 Yhteistyökumppanit ja kohderyhmä

Opinnäytetyömme toteutettiin Päiväkeskus Tikankulmassa, joka on Lappeenrannan seurakuntayhtymän ja Eksoten yhteinen päihteetön päiväkeskus yli 18-vuotiaille. Tikankulma sijaitsee Lappeenrannan Lavolassa. Toiminta on aloitettu jo vuonna 1999 ja aiemmin yhteistyökumppanina oli Lappeenrannan kaupunki. (Fabritius ym. 2019.)

Tikankulma tarjoaa päihteettömän kohtaamispaikan ja arkea tukevaa toimintaa. Tarjolla on muun muassa kahvia, apua asiointiin, lahjoitus- ja EU-ruokajakelua, lounasta kerran viikossa ja hiustenleikkausta kaksi kertaa kuussa. Tiloista löytyy myös esimerkiksi biljardipöytä, lautapelejä, televisio, keittiö, tietokone internetyhteydellä sekä puutyötila. AA-kerho kokoontuu kaksi kertaa viikossa ja diakoni on tavattavissa kerran viikossa ja sovitusti. Tikankulma järjestää myös retkiä ja leirejä säännöllisesti. Toiminta perustuu omaehtoisuuteen ja sisäänpääsyn ehtona on, että henkilö ei ole päihtynyt. (Fabritius ym. 2019; Päiväkeskus Tikankulma.)

Päiväkeskus tarjoaa myös työllistävää toimintaa, sillä siellä työskentelee esimerkiksi työharjoittelijoita, palkkatuettuja ja yhdyskuntapalvelua suorittavia. Tarjolla on myös muuta osallistavaa työtoimintaa. (Fabritius ym. 2019.) Tikankulmassa työskentelee kaksi vakituista palkallista (Tuomikoski 2019).

Tikankulmassa on säännöllinen kävijäjoukko, mutta myös paljon vaihtuvia kävijöitä (Fabritius ym. 2019). Opinnäytetyömme kohderyhmänä olivat Tikankulman asiakkaat, jotka ovat täysi-ikäisiä ja taustoiltaan erilaisia. Asiakkailla on taustalla huono-osaisuuden kokemuksia muun muassa mielenterveys- ja päihdeongelmien, työttömyyden, köyhyyden ja yksinäisyyden muodossa. Eniten asiakaskunnassa näkyvät mielenterveys- ja päihdeongelmat.

7.3 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja kehittämistehtävät

Opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella ja järjestää ryhmätoimintaa Päiväkeskus Tikankulmaan. Opinnäytetyön tavoitteena oli vahvistaa Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyttä ryhmätoiminnan avulla. Lähtöajatuksena oli, että avoimella ryhmätoiminnalla voidaan vahvistaa yhteisöllisyyttä.

Asiakkaat osallistuivat ryhmätoiminnan suunnitteluun. Heidän ideoitaan ja toiveitaan ryhmätoiminnan sisällöstä selvitettiin haastattelun avulla. Ajatuksena oli myös, että ryhmätoiminta saataisiin jatkumaan opinnäytetyöprosessimme jälkeen, mahdollisesti asiakkaiden toimesta.

Opinnäytetyön kehittämistehtävät olivat

1. asiakkaiden ideoiden ja toiveiden selvittäminen liittyen ryhmätoiminnan sisältöön haastattelun avulla
2. ryhmätoiminnan luominen asiakkaiden ideoiden ja toiveiden pohjalta
3. ryhmätoiminnan toteuttaminen Tikankulmassa
4. ryhmätoiminnan arvioiminen.

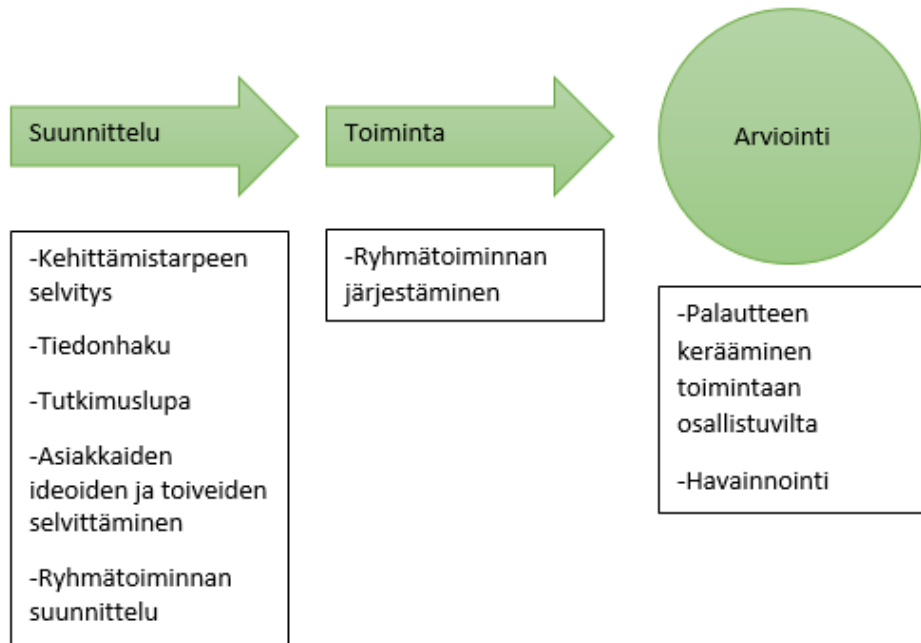
Ryhmätoiminnan onnistumista ja tavoitteiden saavuttamista arvioitiin keräämällä palautetta siihen osallistuvilta. Lisäksi osallistuimme arvioimiseen itse suorittamalla havainnointia ryhmätoiminnan aikana.

7.4 Kehittämisasetelma

Kuvassa 1 on esitelty kehittämisasetelmamme eri vaiheet. Suunnittelun aloitimme selvittämällä Tikankulman kehittämistarpeet. Esille nousi toive yhteisöllisyyden vahvistamisesta avoimen ryhmätoiminnan avulla. Tämän jälkeen aloitimme tiedonhaun. Prosessin seuraava vaihe oli tutkimusluvan hakeminen. Luvan saatuaamme aloitimme asiakkaiden ideoiden ja toiveiden selvittämisen haastattelun avulla.

Saatujen vastausten pohjalta suunnittelimme ryhmätoiminnan sisällön yhdessä asiakkaiden kanssa ensimmäisellä ryhmätapaamiskerralla. Suunnittelun jälkeen aloitimme ryhmätoiminnan. Toimintaa järjestettiin kerran viikossa kaksi tuntia kerrallaan. Toimintaa oli yhteensä 4 kertaa, joista ensimmäinen oli suunnittelukerta.

Toiminnan päätteeksi keräsimme osallistujilta palautetta. Toteutimme myös havainnointia ryhmätoiminnan aikana. Havainnoimme osallistujien aktiivisuutta ja ryhmädynamiikkaa jokaisella ryhmän tapaamiskerralla.

Kuva 1. Kehittämisasetelma

7.5 Aineistonkeruumenetelmät

Aineistonkeruumenetelminä käytimme haastattelua, palautelomaketta ja havainnointia. Haastattelua käytimme asiakkaiden ideoiden ja toiveiden selvittämisessä liittyen ryhmätoiminnan sisältöön. Palautelomakkeella keräsimme palautetta osallistujilta ryhmätoiminnan päätteeksi.

Alkuhaastattelu

Haastattelut toteutettiin Tikankulmassa sen aukioloaikana. Alkuhaastattelussa selvitimme ensin asiakkaalle, että olemme käynnistämässä ryhmätoimintaa Tikankulmassa osana opinnäytetyötämme. Tämän jälkeen kysyimme, millaista ryhmätoimintaa hän toivoisi Tikankulmaan. Haastattelukysymys esitettiin kaikille samassa muodossa (Liite 1). Haastateltavia ei johdateltu, vaan he saivat miettiä vastauksia itsenäisesti. Haastateltavat vastasivat suullisesti. Haastatteluja ei nauhoitettu, vaan teimme osalitteroinnin jo haastattelutilanteessa. Kirjoitimme

vastauksista talteen vain opinnäytetyömme kannalta oleelliset vastaukset, eli ryhmätoimintaan liittyvät ideat ja toiveet.

Valitsimme asiakkaiden ideoiden ja toiveiden selvittämiseen haastattelun, jotta tekisimme itsemme tutuiksi ennen ryhmätoiminnan alkamista. Toivoimme, että toimintaan olisi helpompi tulla mukaan, kun tietää ohjaajat etukäteen. Tikankulman asiakasryhmä oli toisen meistä suorittaman harjoittelun myötä tullut jo hiukan tutuksi, joten tiesimme, että suurin osa asiakkaista ilmaisee itseään paremmin suullisesti kuin kirjallisesti.

Palautelomake

Palautelomakkeella (Liite 5) pyrimme selvittämään, oimmeko onnistuneet vahvistamaan asiakkaiden yhteisöllisyyttä ryhmätoiminnan avulla. Lisäksi selvitimme ryhmätoiminnan mieluisuutta, suosittelisiko osallistuja toimintaa tuttavilleen ja toiveita ryhmätoiminnan jatkumisesta. Kysyimme myös, olisiko osallistuja valmis ohjamaan ryhmää jatkossa. Palautelomakkeen kysymykset muodostettiin niin, että pystyisimme vastausten perusteella arvioimaan yhteisöllisyyden vahvistumisen lisäksi myös ryhmätoiminnan onnistumista kokonaisuudessaan. Vastausvaihtoehtoina olivat kyllä ja ei, jotta vastaukset olisivat valmiiksi tutkittavassa ja havainnoitavassa muodossa. Lomakkeen lopussa oli tila vapaalle palautteelle.

Palautelomakkeen kysymykset olivat seuraavat:

1. Onko mielestäsi ryhmä vahvistanut Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyttä?
2. Oliko ryhmätoiminta sinulle mieluisaa?
3. Suositteletko tuttavillesi ryhmää?
4. Toivoisitko, että Toimintatiistait jatkuisivat tulevaisuudessa?
5. Olisitko valmis ohjaamaan ryhmää jatkossa?

Lomakkeen lopussa oli tilaa vapaalle palautteelle. Sen otsikkona oli: *Ohjaajille palautetta! Miten onnistuimme ryhmätoiminnan järjestämisessä? Risut ja ruusut. Sana vapaa.*

Valitsimme palautteen keräämiseen palautelomakkeen, jotta palautteen voisi antaa anonyyminä. Mikäli palaute olisi kerätty esimerkiksi suullisesti, olisi se voinut

vaikuttaa palautteen sisältöön ja luotettavuuteen. Negatiivisen palautteen antaminen suullisesti olisi voinut olla vaikeaa. Palautelomakkeen avulla pystyimme myös räätälöimään vastausvaihtoehdot niin, että ne olivat valmiiksi tutkittavassa ja havainnoitavassa muodossa.

Havainnointi

Havainnointia suoritimme ryhmätoiminnan aikana. Suoritimme piilohavainnointia, jossa havainnoinnin kohteet eivät ole tietoisia havainnoinnista. Mikäli tutkimuksen kohteet tietävät olevansa tutkimuksen kohteena, voivat he alkaa kiinnittää huomiota tutkimukseen liittyviin asioihin ja näin ollen muuttaa käyttäytymistään. (Kananen 2012, 95, 168.) Piilohavainnoinnin ansiosta asiakkaat eivät voineet muuttaa käytöstään vain siksi, että tiesivät olevansa havainnoinnin kohteena.

Havainnointia voidaan tehdä sekä verbaalisesta että nonverbaalisesta viestinnästä. Teimme strukturoimatonta havainnointia sisäpuolisesta näkökulmasta. Strukturoimattomassa havainnoinnissa tutkijalla ei ole valmista listaa havainnoitavista asioista, vaan hän kirjaa mahdollisimman monipuolisesti tilanteeseen liittyviä asioita. (Kananen 2012, 96–97; Jyväskylän Yliopisto 2015.)

Toimimme osana havainnoitavaa yhteisöä, joten havainnointimme oli osallistuvaa (Jyväskylän Yliopisto 2015). Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on itse fyysisesti läsnä tutkimustilanteessa ja pääsääntöisesti myös osallistuu toimintaan (Kananen 2012, 95).

Havainnoimme asiakkaiden toimintaa ryhmässä ja dokumentoimme havaintoja muistiinpanoja tekemällä. Muistiinpanoihin kirjasimme ranskalaisilla viivoilla lyhyesti muun muassa osallistujamääriä, yleistä tunnelmaa ja ryhmän keskinäistä ilmapiiriä koskevia havaintoja. Keskityimme havainnoinnissa samoihin asioihin, joita pyrimme selvittämään palautelomakkeella. Havainnointimuistiinpanoja käytimme opinnäytetyön tavoitteen saavuttamisen arvioinnissa yhdessä palautelomakkeen vastausten kanssa. Havainnointimuistiinpanojen avulla raportoimme myös ryhmätoimintakertojen sisältöä luvussa 8, jossa esittelemme opinnäytetyömme tuotoksen.

Päädyimme tekemään havainnointia, jotta opinnäytetyömme onnistumista voitaisiin arvioida luotettavasti. Palautelomakkeen kautta saimme asiakkaiden näkökulman yhteisöllisyyden vahvistumisesta ja havainnoinnin kautta omamme. Havainnoimalla pystyimme tutkimaan myös nonverbaalista viestintää, jota ei palautelomakkeella olisi voitu tutkia.

7.6 Opinnäytetyön kulku

Opinnäytetyöprosessi alkoi aiheen valinnalla ja yhteistyökumppanin löytämisellä. Opinnäytetyösuunnitelma tehtiin syksyllä 2019 ja samalla aloitimme jo teoriatiedon hankinnan. Alkuvuodesta 2020 saimme tutkimusluvan ja teimme Tikankulman asiakkaiden haastattelut, joissa selvitimme ideoita ja toiveita liittyen ryhmätoiminnan sisältöön. Samaan aikaan toinen meistä suoritti Tikankulmassa harjoittelua, jotta asiakaskunta tulisi tutuksi.

Haastatteluiden jälkeen keksimme ryhmätoiminnalle nimen ja suunnittelimme sekä valmistimme mainoksen. Tämän jälkeen aloitimme mainostamisen Tikankulman digitaalisella näytöllä, Facebookissa ja Tikankulmassa jaettavilla paperisilla mainoksilla.

Aloitimme ryhmätoiminnan maaliskuussa 2020 ja tarkoituksenamme oli järjestää sitä kerran viikossa yhteensä kuusi kertaa. Suunnitelmat kuitenkin muuttuivat koronaviruksen aiheuttamien kokoontumiskieltojen myötä ja ehdimme järjestää vain kaksi tapaamiskertaa ennen toiminnan perumista toistaiseksi. Toiminnan ollessa tauolla jatkoimme teoriatiedon hankintaa ja aloittelimme opinnäytetyöraportin kirjoittamista. Suunnittelimme myös palautelomakkeen.

Kevään 2020 aikana neuvottelimme ohjaavan opettajan ja Tikankulman edustajan kanssa koronaviruksen tuomista aikataulumuutoksista ja päädyimme siihen, että järjestämme enää kaksi toimintakertaa, sitten kun toimintaa voisi jatkaa. Arvioisimme yhteisöllisyyden toteutumista siis yhden suunnittelukerran ja kolmen toimintakerran pohjalta. Näiden muutosten avulla opinnäytetyömme valmistuisi ajallaan.

Kesäkuun alussa saimme tiedon, että pystyisimme jatkamaan toimintaa piakkoin. Päivitimme Toimintatiistaiden mainoksen ja mainonta käynnistettiin uudelleen Tikankulman digitaalisella näytöllä ja Facebookissa. Pidimme kaksi viimeistä toimintakertaa kesäkuun aikana. Näinä kertoina keräsimme myös palautteen osallistujilta. Jätimme palautelomakkeita Tikankulmaan, jotta saisimme palautetta myös niiltä, jotka eivät osallistuneet viimeisiin toimintakertoihin. Lopuksi teimme aineiston analysoinnin ja viimeistelimme opinnäytetyöraportin.

7.7 Aineiston analysointi

Kehittämistehtävinä tuotettavissa opinnäytetöissä ei aina ole välttämätöntä analysoida kerättyä aineistoa yhtä tarkasti kuin tutkimuksellisissa opinnäytetöissä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 56). Opinnäytetyömme aineisto oli jo valmiiksi melko rajattua. Alkuhaastattelun vastauksista tehtiin osalitterointi jo haastattelun aikana, ja vastauksista kirjattiin vain asiakkaiden toiveet ja ideat ryhmätoiminnan sisällöstä. Kaikki haastattelujen tuloksena syntyneet toimintaideat esitettiin sellaisinaan ryhmän ensimmäisellä tapaamiskerralla asiakkaille, joista he yhdessä äänestivät ne, jotka toteutettiin.

Palautelomakkeen vastaukset olivat pääosin valmiiksi tutkittavassa ja havainnoitavassa muodossa, sillä vastausvaihtoehtoina olivat kyllä ja ei. Viimeisessä avoimessa kysymyksessä luokittelimme aineistoin positiivisiin ja negatiivisiin vastauksiin.

Havainnointimuistiinpanojen analysoinnissa keskityimme positiivisiin ja negatiivisiin havaintoihin liittyen ryhmädynamiikkaan. Havaintomuistiinpanojen luokat muodostettiin vasta analyysivaiheessa. Muistiinpanot luokiteltiin niin, että niistä pystyttiin poimimaan opinnäytetyön kannalta oleelliset asiat. Luokittelussa keskityttiin samoihin asioihin, joita selvitettiin palautelomakkeen avulla. Luokat esitellään tarkemmin samassa luvussa opinnäytetyön tulosten kanssa. Lisäksi vertailimme, tukivatko muistiinpanot palautelomakkeiden kautta saatuja vastauksia, ja nousiko samoja asioita esille.

8 Tikankulman toimintatiistait

Ryhmätoiminnan nimeksi valikoitui Tikankulman toimintatiistait, sillä toimintaa järjestettiin tiistaisin. Ensimmäisellä tapaamiskerralla esittelimme tussitaululla osallistujille haastatteluissa ilmenneet toiveet ja ideat liittyen ryhmätoiminnan sisältöön. Osallistujia oli seitsemän.

Osallistujille jaettiin viisi paperilappua, jotka he kävivät itse kiinnittämässä tussitauluun sellaisten toimintaehdotuksen kohdalle, jonka he halusivat toteutettavan. Eniten ääniä saaneet toiminnat valittiin, jonka jälkeen ideoitiin yhdessä tapaamiskertojen sisältöjä. Suunnittelimme eri toimintojen sisältöjä tarkemmin ja muun muassa sovimme, mitä ruokaa laittaisimme ja mitä askartelisimme. Päätimme myös, mitä teemme milloinkin.

Tapaamiskertojen sisällöiksi valikoituvat

1. bingo ja tietovisa
2. sauna ja ruoanlaitto
3. askartelu ja puutyöt
4. retki
5. vapaata tekemistä ja leipomista.

Pari osallistujaa tuli paikalle muita myöhemmin ja muutama lähti kesken pois. Havaintojemme mukaan lähes kaikki osallistuivat tasapuolisesti keskusteluun ja suunnitteluun, mutta yksi hiljainen osallistuja tuntui jäävän hiukan ulkopuoliseksi. Hänkin kuitenkin osallistui toimintojen äänestykseen ja sai näin ollen äänensä kuuluviin.

8.1 Ensimmäinen toimintakerta

Ensimmäisellä toimintakerralla ohjelmassa oli bingo ja tietovisa. Osallistujia oli seitsemän, joista pari tuli mukaan hiukan muita myöhemmin. Vaikka ohjelma oli leikkimielinen yksilökilpailu, tunnelma oli havaintojemme mukaan hilpeä ja kaikki osallistuivat kaikkeen. Erityisesti tietovisan vastauksien läpikäyminen herätti keskustelua, johon lähes kaikki osallistuivat. Mukana oli myös hiljaisempia osallistujia, jotka havaintojemme mukaan näyttivät kuitenkin viihtyvän hyvin.

8.2 Toinen toimintakerta

Toiminta oli pitkällä tauolla koronavirustilanteen vuoksi ja jouduimme järjestämään toisen toimintakerran poikkeusjärjestelyin. Noudatimme toiminnassa hyvää käsihygieniää ja turvavälejä. Jokaisella osallistujalla oli oma pöytä, jotta turvavälit saatiin pidettyä. Tämän takia ohjelmassa oli vain vapaata jutustelua ja kuulumisten vaihtoa kahvin äärellä. Osallistujia oli neljä ja kaikki olivat sellaisia, jotka olivat olleet mukana jo aiemminkin. Vaikka järjestettyä ohjelmaa ei ollut, puhuttavaa riitti ja kaikki osallistuivat tasapuolisesti keskusteluun. Kaikki olivat mukana koko tapaamisen ajan.

Toisella toimintakerralla keräsimme myös palautteen lomakkeilla. Kaikki tällä kerralla mukana olleet täyttivät palautelomakkeen.

8.3 Kolmas toimintakerta

Kolmannella toimintakerralla ohjelmassa oli askartelua kivien maalaamisen muodossa. Tämäkin kerta piti järjestää poikkeusjärjestelyin. Osallistujia oli neljä ja kaikki olivat samoja kuin edellisellä kerralla. Kaikki osallistuivat kivien maalaukseen ja tunnelma oli taas hyvä. Vaikutti siltä, että osallistujista oli muodostunut jo jonkinlainen yhteisö. Maalauksen lomassa keskustelua riitti ja kaikki osallistuivat siihen. Osallistajat olivat hieman harmissaan siitä, että tämä oli viimeinen toimintakerta.

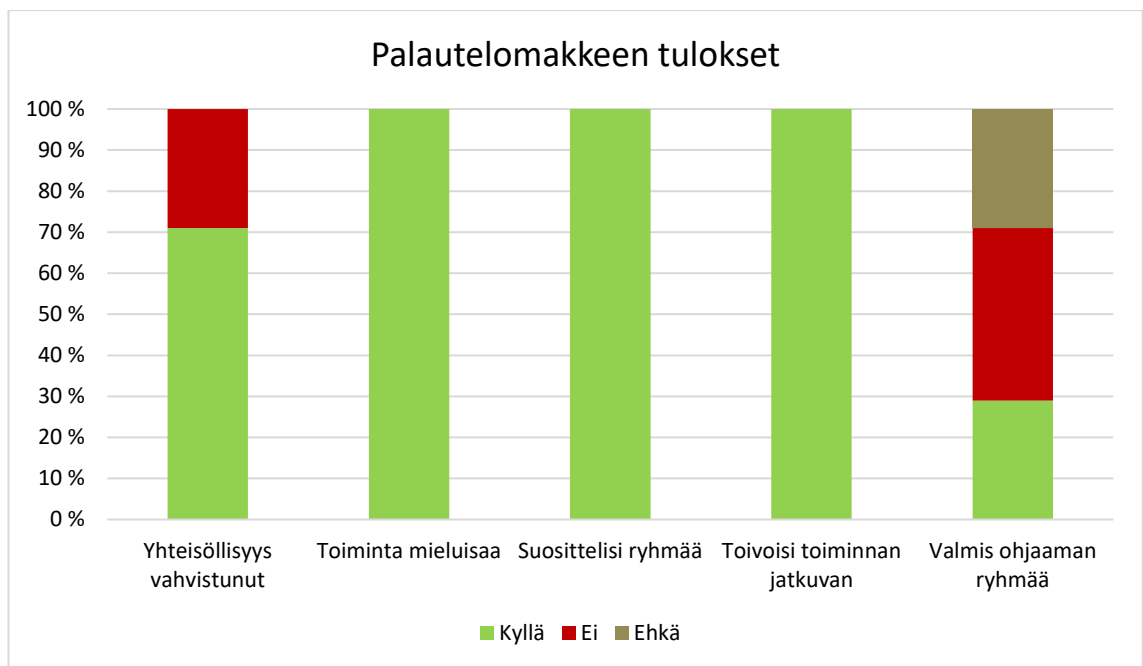
Tarkoituksenamme oli jatkaa palautteen keräämistä, mutta koska kaikki osallistajat olivat samoja kuin edellisellä kerralla, emme saaneet kerättyä enempää palautetta.

9 Tulokset

Toimintatiistaihin osallistui koko toiminnan aikana yhteensä yhdeksän eri henkilöä. Palautelomakkeen täytti yhteensä seitsemän vastaajaa, joista neljä viimeisillä tapaamiskerroilla ja kolme toiminnan päättymisen jälkeen. Lisäksi arvioimme ryhmätoiminnan yhteisöllisyyttä ja onnistumista havainnoimalla.

9.1 Palautelomakkeen tulokset

Palautteen keräsimme kahdella viimeisellä ryhmän tapaamiskerralla. Lisäksi jätimme palautelomakkeet ja palautuskuoren Tikankulmaan, jotta aiemmin osallistuneet, jotka eivät olleet vielä antaneet palautetta, voisivat täyttää lomakkeen siellä käydessään. Saimme toiseksi viimeisellä kerralla palautteen neljältä osallistujalta. Viimeisellä kerralla osallistujat olivat samat, joten emme tällöin saaneet kerättyä lisää palautetta. Toiminnan päättymisen jälkeen palautelomakkeen täytti kolme osallistujaa. Palautelomakkeen tulokset, lukuun ottamatta vapaata palautetta, on esitetty kuvassa 2.

Kuva 2. Palautelomakkeen tulokset

Viisi vastaajaa (71 %) oli sitä mieltä, että ryhmätoiminta oli vahvistanut Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyttä, kun taas kaksi vastaajaa (29 %) sitä mieltä, että yhteisöllisyys ei vahvistunut. Kuitenkin kaikkien vastaajien mielestä ryhmätoiminta oli mieluisaa. Kaikki vastaajat myös suosittelisivat ryhmää tuttavilleen.

Kaikki vastaajat toivoivat, että Toimintatiistait jatkuisivat tulevaisuudessakin. Kaksi vastaajaa (29 %) olisivat valmiita ohjaamaan ryhmää jatkossa ja kolme vastaajaa (42 %) ei. Kaksi vastaajaa (29 %) oli epävarmoja, olisivatko he valmiita

ohjaamaan ryhmää. He olivat kirjoittaneet itse kyllä ja ei -vastausvaihtoehtojen väliin ehkä.

Vapaassa palautteessa viisi vastaajaa (71 %) antoi positiivista palautetta toiminnasta ja kaksi (29 %) vastaaja oli jättänyt tämän kohdan tyhjäksi. Positiivisina palautteina kysymykseen *Ohjaajille palautetta! Miten onnistuimme toiminnan järjestämisessä? Risut ja ruusut. Sana vapaa.* oli vastattu *Hyvin* kaksi kertaa, *Oikein hyvin*, *Mukavaa ajanvietettä* ja *Ihan hyvä juttu, isot ruusut*.

Palautelomakkeiden tulosten mukaan ryhmätoiminta vahvisti Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyttä, koska suurin osa vastaajista koki yhteisöllisyyden vahvistuneen. Näin ollen palautelomakkeen kautta saatujen vastausten perusteella opinnäytetyön tavoite saavutettiin. Palautelomakkeiden vastausten perusteella toiminta oli mielekästä, sillä kaikki vastaavat kokivat sen mieluisaksi, suosittelisivat ryhmää tuttavilleen ja toivoisivat toiminnan jatkuvan.

9.2 Havainnoinnin tulokset

Havainnointimuistiinpanojen analyysin pohjalta muodostuivat luokat, joiden avulla poimimme opinnäytetyön kannalta oleelliset asiat. Luokat olivat yhteisöllisyyden vahvistuminen, osallistuminen, tunnelma ja ilmapiiri, keskustelun herääminen, toiminnan mieluisuus ja toiminnan suosittelu ystäville.

Vaikka kertoja järjestettiin vain kolme, havainnoimme yhteisöllisyyden vahvistumista ryhmässä. Koronaviruksen aiheuttama pitkä tauko toiminnassa ei vähentänyt yhteisöllisyyttä, sillä aikaisemmin ryhmässä käyneet tulivat siitä huolimatta. Kahdella viimeisellä tapaamiskerralla osallistujat olivat täysin samat, ja havaintojemme perusteella heistä oli muodostunut yhteisö. Kyseiset osallistujat muistuteltivat toisiaan tulemaan seuraavalla kerrallakin, mikä mielestämme osoittaa yhteenkuuluvuuden tunteen muodostumista. Yhteenkuuluvuuden tunne on Nivalan (2008) mukaan yksi toiminnallisen yhteisön tunnusmerkeistä (Kalliokoski 2020, 20).

Kaikilla ryhmäkerroilla havainnoimme, että jokainen osallistuja oli hyvin mukana toiminnassa. Muutamilla kerroilla mukana oli myös hiljaisempia osallistujia, jotka

eivät osallistuneet keskusteluun yhtä aktiivisesti kuin muut. He kuitenkin osallistuivat toimintaan, eivätkä havaintojemme mukaan jääneet täysin ulkopuoliseksi. Osallistujat tulivat hyvin keskenään toimeen ja he keskustelivat toistensa kanssa myös ilman ohjaajien aloitetta. Ryhmäkerroilla oli rento ilmapiiri ja hiljaisia hetkiä oli harvoin.

Me ohjaajat osallistuimme ryhmätoimintaan ja olimme osana yhteisöä. Emme siis olleet ulkopuolisia tutkijoita, vaan havainnoimme ryhmää sisäpuolelta. Havaintojen pohjalta voi sanoa, että ryhmätoiminta onnistui tavoitteessaan, eli Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyden vahvistamisessa.

Havainnointi tuki myös palautelomakkeiden kautta saatuja vastauksia. Yhteisöllisyyden vahvistuminen näkyi sekä havaintomuistiinpanoissa että palautelomakkeiden kautta saaduissa vastauksissa. Yhteisöllisyyden muodostumista voidaan mitata yhteisön jäsenten keskinäisen luottamuksen, vuorovaikutuksen ja osallistumisen kautta (Opetushallitus). Havaintojemme mukaan ryhmässä oli luottamuksellinen ilmapiiri ja osallistujien välistä vuorovaikutusta. Kaikki ryhmän jäsenet myös osallistuivat toimintaan.

Ryhmätoiminnan mielekkyys näkyi sekä palautelomakkeen kautta saaduista vastauksista että havaintomuistiinpanoista. Kaikki vastaajat kokivat ryhmätoiminnan mielekkääksi ja suosittelisivat sitä tuttavilleen. Toiminnan mielekkyys hahmottui myös havaintomuistiinpanoista, sillä havaintojemme mukaan yleinen tunnelma oli hyvä ja osallistujat tyytyväisiä toimintaan. Havaintojemme mukaan muutama asiakas myös kertoi pyytäneensä tuttaviaan mukaan toimintaan.

10 Eettisyys

Noudatimme opinnäytetyössämme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettisiä periaatteita. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettisiä periaatteita ovat esimerkiksi tutkittavan itsemääräämisoikeus sekä sananvapaus. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–8.)

Tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä on oikeus osallistua tutkimukseen, olla osallistumatta tai keskeyttää osallistuminen vapaaehtoisesti (Tutkimuseettinen

neuvottelukunta 2019, 8). Saatekirjeessä korostettiin, että osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa.

Haastatteluissa emme johdatelleet asiakasta, vaan annoimme heidän itse miettiä ideoita ryhmää varten. Jokaiselle esitettiin haastattelukysymys samassa muodossa. Haastattelussa poimimme asiakkaiden vastauksista vain opinnäytetyön kannalta oleelliset asiat, eli ideat ja toiveet ryhmätoiminnan sisällöstä. Nämä toimintaideat pidettiin siinä muodossa, jossa vastaaja oli ne esittänyt. Palautelomakkeessa pidimme asiakkaiden vastaukset alkuperäisinä, emmekä muokanneet niitä. Näillä tavoilla kunnioitimme asiakkaan sananvapautta. Haastatteluja varten laadimme saatekirjeen (Liite 2), suostumuslomakkeen (Liite 3) sekä tietosuojailmoituksen (Liite 4). Nämä lomakkeet käytiin läpi yhdessä asiakkaan kanssa ennen haastattelua ja asiakas allekirjoitti suostumuslomakkeen.

Tutkimukseen osallistuvalla on oikeus saada tietoa tutkimuksen toteutuksesta, sisällöstä ja henkilötietojen käsittelystä niin, että tutkittava ymmärtää sen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8–9). Saatekirjeessä esittelimme opinnäytetyön tavoitteen, tarkoituksen ja toteutustavan. Lisäksi saatekirjeessä ja tietosuojailmoituksessa oli yhteystietomme, jotta osallistuja pystyi tarvittaessa kysymään asiasta lisää.

Tutkijan tulee toteuttaa tutkimus niin, että osallistujille ei aiheudu merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7). Tämän vuoksi järjestimme koronavirustilanteen puhkeamisen jälkeen pidetyn toiminnan poikkeusjärjestelyin ja huolehdimme käsi- ja yskimishygieniasta sekä turvaväleistä. Muokkasimme myös toimintakertojen ohjelmaa siten, että osallistuminen olisi mahdollisimman turvallista ja tartuntariskit minimoituja.

Haastattelut ja ryhmätoiminta olivat anonyymeja, eikä haastateltavien taustatietoja kysytty tai kerätty. Tämä mainittiin myös saatekirjeessä. Korostimme asiakkaalle, että suostumuslomakkeeseen tehdystä allekirjoituksesta ei tarvitse saada selvää nimestä, ja että nimenselvennystä ei tarvitse tehdä. Allekirjoitukseksi hyväksyimme myös pelkän rastin, tai muun vastaavan merkinnän, josta asiakkaan

oikea nimi ei tullut esille. Korostimme saatekirjeessä myös, että mikäli opinnäytetyöprosessin aikana tulee ilmi henkilötietoja, niitä ei tallenneta mihinkään ja ne pysyvät salassa.

Pidimme myös havainnointimuistiinpanot anonyymeina emmekä kirjanneet niihin mitään tunnistetietoja. Haastatteluissa saadut aineistot, ryhmätoiminnan havainnointimuistiinpanot sekä palautelomakkeet säilytettiin ja käsiteltiin luottamuksellisesti sekä hävitettiin asianmukaisella tavalla opinnäytetyön valmistuttua.

11 Luotettavuus

Luotettavan opinnäytetyön perusedellytyksenä on riittävä dokumentaatio ja perustelut lisäävät työn uskottavuutta (Kananen 2015, 112). Opinnäytetyössämme olemme dokumentoineet opinnäytetyöprosessimme vaiheet ja perustelleet valitsemamme aineistonkeruumenetelmät. Dokumentointi on tehty niin, että prosessi on toistettavissa sen perusteella.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää kahden tutkijan päätyminen samaan lopputulokseen (Kananen 2012, 174). Opinnäytetyömme on tehty parityönä ja olemme yhtä mieltä siitä, että opinnäytetyö on onnistunut tavoitteessaan. Palautelomakkeen vastausvaihtoehdot olivat rajalliset, joten mahdollisuus väärään tulkintaan oli pieni. Havainnointimuistiinpanot tukivat palautelomakkeen tuloksia, mikä lisää tuloksen luotettavuutta.

Palaute ryhmätoiminnasta kerättiin anonyymisti, jotta vastaajat uskalsivat ilmaista rehellisen mielipiteensä. Me tutkijat toimimme osana yhteisöä, joten negatiivisen palautteen antaminen suullisesti olisi voinut olla haastavaa. Asemamme yhteisössä saattoi vaikuttaa myös havainnointimme tulokseen, sillä olemme tiedostamatta voineet havainnoida liikaa opinnäytetyömme tavoitteen suuntaisesti. Ulkopuolinen havainnoija olisi voinut päätyä havainnoinnissa erilaiseen lopputulokseen.

Korkea vastausprosentti lisää tutkimuksen luotettavuutta (Heikkilä 2014, 1). Järjestämäämme ryhmätoimintaan osallistui yhteensä yhdeksän eri henkilöä ja palautelomakkeeseen vastasi seitsemän henkilöä. Voidaan siis todeta, että lähes kaikki osallistujat antoivat palautetta.

12 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella ja järjestää ryhmätoimintaa Päiväkeskus Tikankulmaan. Tavoitteena oli vahvistaa Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyttä ryhmätoiminnan avulla. Havainnoinnin ja palautelomakkeiden kautta saatujen tulosten perusteella opinnäytetyö onnistui tavoitteessaan. Suurin osa ryhmätoimintaan osallistuneista koki toiminnan vahvistaneen Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyttä. Palautelomakkeen vastausten ja havainnoinnin pohjalta voidaan myös todeta, että ryhmätoiminta koettiin mielekkääksi.

12.1 Tulokset

Opinnäytetyömme tuloksena voidaan todeta, että avoin ryhmätoiminta voi vahvistaa päiväkeskuksen asiakkaiden yhteisöllisyyttä. Jäimme kuitenkin pohtimaan, voiko avoin ryhmätoiminta vahvistaa koko Tikankulman asiakkaiden, vai vain ryhmätoimintaan osallistujien yhteisöllisyyttä ja kuinka yhteisöllisyyden vahvistumisen saisi ulottumaan koko asiakaskuntaan.

Tikankulman edustajan toiveena oli asiakkaiden yhteisöllisyyden vahvistaminen ja valitsimme keinoksi tähän avoimen ryhmätoiminnan. Mietimme, olisiko yhteisöllisyyden vahvistamiseen ollut myös muita keinoja, joita olisimme voineet kokeilla. Avoimella ryhmätoiminnalla pystyimme pitämään osallistumiskynnyksen matalana ja ajattelimme, että näin tavoitamme mahdollisimman suuren joukon Tikankulman asiakkaita.

Tulokset ovat hyödynnettävissä Tikankulmassa niin, että olemme luoneet heille valmiin ryhmätoimintakonseptin, jota on testattu käytännössä. Toiminta on tehty asiakkaille tutuksi, joten sitä on helppo lähteä jatkamaan tulevaisuudessa. Selvi-

timme asiakkaiden toiveita liittyen toiminnan sisältöön, joten näitä ideoita voi hyödyntää toiminnan kehittämisessä. Olemme markkinoineet ryhmätoimintaa ja samalla tehneet Tikankulman toimintaa tunnetuksi.

12.2 Tavoitteen saavuttaminen

Arvioimme opinnäytetyön onnistumista havainnoinnin ja palautelomakkeiden tulosten kautta. Palautelomakkeeseen vastasi seitsemän ryhmätoimintaan osallistujaa. Viiden vastaajan mielestä ryhmätoiminta oli vahvistanut Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyttä. Palautelomakkeella emme kuitenkaan selvittäneet, kuinka vastaajat kokivat yhteisöllisyyden. Vastaajilla voi olla eri käsityksiä yhteisöllisyydestä ja siitä, kuinka se ilmenee. Jäimme pohtimaan, olisiko yhteisöllisyyden käsitteen avaaminen palautelomakkeeseen tuottanut erilaisen vastausjakauman.

Aineistokeruumenetelmänä käytimme myös havainnointimuistiinpanoja, jossa keskityimme yhteisöllisyyden havainnointiin. Muistiinpanot tukevat johtopäätöstämme siitä, että opinnäytetyön tavoite on saavutettu. Yhteisöllisyyden muodostuminen perustuu luottamukseen, vuorovaikutukseen ja osallistumiseen (Opetushallitus). Havaintojemme mukaan osallistujien välillä oli luottamuksellinen ilma-
piiri ja vuorovaikutusta. Kaikki myös osallistuivat toimintaan.

Toiveenamme oli, että ryhmätoiminta saataisiin jatkumaan myös opinnäytetyöprosessimme jälkeen, mahdollisesti asiakkaiden toimesta. Palautteen perusteella kaksi ryhmään osallistujaa olisi valmiita ohjaamaan ryhmätoimintaa jatkossa. Kaksi osallistujaa oli epävarmoja valmiudesta ryhmän ohjaamiseen. Vallitseva koronatilanne vaikeutti ryhmätoiminnan järjestämistä jo opinnäytetyöprosessimme aikana, joten emme usko, että toimintaa voi jatkaa heti lähitulevaisuudessa. Kuitenkin kun tilanne sen sallii, voisi toimintaa jatkaa. Mikäli ohjaajaa ei löydy asiakkaista, Tikankulman työntekijöiltä voisi tiedustella halukkuutta ryhmänohjaukseen. Ryhmätoimintaa voitaisiin järjestää myös harvemmin kuin keran viikossa, mikäli se helpottaisi ohjaajan löytämistä.

12.3 Jatkotutkimusaiheita

Tuotoksemme on toistettavissa päiväkeskusten lisäksi myös muissa vastaavanlaisissa yhteisöissä. Vastaavanlaista ryhmätoimintaa, jossa asiakkaat osallistuvat sisällön suunnitteluun, voidaan mielestämme järjestää minkä tahansa asiakasryhmän kanssa. Tulokseen vaikuttavat monet tekijät, joten samankaltaisella toiminnalla ei välttämättä saada samaa tulosta kuin opinnäytetyössämme.

Jatkossa voitaisiin tutkia ja kehittää menetelmiä, joilla voitaisiin vahvistaa koko Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyttä. Mikäli Toimintatiistait tai muu vastaava ryhmätoiminta saadaan jatkumaan säännöllisesti, myöhemmin voitaisiin tutkia, ovatko ne lisänneet asiakkaiden yhteisöllisyyttä pitkällä aikavälillä.

Tulevaisuudessa voitaisiin myös tutkia ryhmätoiminnan muita vaikutuksia asiakaisiin. Avoimen ryhmätoiminnan sisältöä voidaan muokata sen mukaan, mitä sosiaalisia haasteita toiminnalla halutaan vähentää tai ennaltaehkäistä. Tutkimusaiheena voisi olla esimerkiksi se, voiko ryhmätoiminta toimia syrjäytymisen vähentämisessä tai ehkäisemisessä.

Lähteet

Aro, J. 2011. Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa Kangaspunta, S. (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Tampere University Press. 35–60.

Arramies, M. 2006. Alkoholismi – Päihderiippuvuus. <https://www.avominne.fi/riippuvuushoidot/paihderiippuvuus/>. Luettu 21.11.2019.

Burke, A. 2011. Group work: How to use groups effectively. *The Journal of Effective Teaching*. Vol. 11. No. 2. 87–95 https://uncw.edu/jet/articles/vol11_2/burke.pdf. Luettu 4.9.2020.

EAPN-Fin. Suomen köyhyyden vastainen verkosto. Mitä on köyhyys? <http://www.eapn.fi/koyhyys/mita-on-koyhyys/>. Luettu 9.9.2020.

Fabritius, E., Pennanen, S. & Tuomikoski A. 2019. Päiväkeskus Tikankulma käynnistyy jälleen tauon jälkeen uusituissa tiloissa. *Mediatiedote*.

Heikkilä, T. 2014. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi. Tilastollinen tutkimus. <http://www.tilastollinentutkimus.fi/7.RAPORTOINTI/TutkimuksenLuotettavuus.pdf>. Luettu 4.9.2020.

Heikkinen-Peltonen, R., Innamaa, M. & Virta, M. 2016. *Mieli ja terveys*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Heimonen, P. 2007a. Päihdetyön päiväkeskustoiminta yhteiskunnassamme. Teoksessa Heimonen, P. (toim.) Päiväkeskus mahdollisuutena. Opas päihdetyön päiväkeskustoiminnan kehittämiseen. Sininauhaliitto ry. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. 9–16.

Heimonen, P. 2007b. Päiväkeskustoiminnan lähtökohtia. Teoksessa Heimonen, P. (toim.) Päiväkeskus mahdollisuutena. Opas päihdetyön päiväkeskustoiminnan kehittämiseen. Sininauhaliitto ry. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. 17–21.

Helsingin kaupunki & Vantaa. 2013. Päihteiden vaikutus ihmiseen. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaaawwwstructure/121590_huumeiden_vaikutus3.pdf. Luettu 21.11.2019.

Hilli, P., Merikukka, M., Ståhl, T. & Ristikari, T. 2017. Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta. *Analyysi. Yhteiskuntapolitiikka* 82. Julkari. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135714/YP1706_Hilliyym.pdf?sequence=2. Luettu 7.4.2020.

Huttunen, H. O. 2017. Mielenterveyden häiriöt. *Duodecim Terveyskirjasto*. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lam00002. Luettu 3.4.2020.

Isola, A-M. & Suominen, E. 2016. *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Into Kustannus.

Junttila, N. 2018. Kaiken keskellä yksin. Aikuisten yksinäisyydestä. Helsinki: Tammi.

Jyväskylän Yliopisto. 2015. Havainnointi eli observointi. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankintamenetelmat/havainnointi-eli-observointi-osallistuminen-ja-kenttaetyoe>. Luettu 19.11.2019.

Kainulainen, S. & Saari, J. 2013. Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Niemelä, M. & Saari, J. (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 22–43.

Kalliokoski, T. 2020. Yhteisöllisyyden rajat yhteistoiminnan ja ihmisen perushyvien näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja. Teologinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen käytännön kirjoittamisen opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 134.

Kananen, J. 2015. Kehittämistutkimuksen käytännön kirjoittamisen opas. Miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 212.

Korkiamäki, R. 2018. Sosiaalinen pääoma käsitteenä ja sosiaalisina käytäntöinä. Teoksessa Ranta-Tyrkkö, S. & Roivainen, I. (toim.) Yhteisöt ja yhteisöosialityön lähtökohdat. United Press. 71–85.

Mielenterveyden keskusliitto. Mikä askarruttaa? Eroon yksinäisyydestä. <https://www.mtkl.fi/mika-askarruttaa/yksinaisyys/?PHPSES-SID=o7bse6u4vi7f5fm3vjeis21462>. Luettu 26.3.2020.

Mieskolainen, J. & Kesänen, M. 2010. Yhteisöt ja ehkäisevä päihdetyö. Kehittämishankeraportti. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja. 2/2010.

Niemelä, M. & Saari, J. 2013. Suomalaisen yhteiskunnan notkelmat. Teoksessa Niemelä, M. & Saari, J. (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 6–21.

Ohisalo, M., Laihiala, T. & Saari, J. 2015. Huono-osaisuuden ulottuvuudet ja kasautuminen leipäjonossa. Artikkel. Yhteiskuntapolitiikka 80. Julkari. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127067/yp1505_ohisaloym.pdf?se. Luettu 3.2.2020.

Opetushallitus. Yhteisöllisyys. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/yhteisollisyys>. Luettu 4.5.2020.

Pakarinen, J. 2018. Työttömyys osallisuuden ja toimintakyvyn menetyksenä. Teoksessa Kajanoja, J. (toim.) Työllisyyskysymys. Helsinki: Into Kustannus Oy. 195–202.

Pohjola, A. 2015. Teoreettisia ja käsitteellisiä näkökulmia yhteisöllisyyteen. Teoksessa Väyrynen, S., Kostamo-Pääkkö, K. & Ojaniemi, P. (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Tallinna: United Press Global. 15–34.

Pohjola, A. 2017. Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Teoksessa Väyrynen, S., Kostamo-Pääkkö, K. & Ojaniemi, P. (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Tallinna: United Press Global. 7–11.

Päiväkeskus Tikankulma. Esite.

Saari, J. 2010. Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro Oy.

Saastamoinen, M. 2011. Intensiivistyvä yksilöllistyminen ja sosiaalisuuden muuttuvat muodot. Teoksessa Kangaspunta, S. (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Tampere University Press. 61–91.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72.

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinon, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108.

STM. Sosiaali- ja terveysministeriö. Osallisuuden edistäminen. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyiden-ehkaisy>. Luettu 5.4.2020.

Suomen Mielenterveys ry. Mitä mielenterveys on? <https://mieli.fi/fi/mielenterveys-seura/organisaatio-ja-toiminta/strategia/mit%C3%A4-mielenterveys>. Luettu 3.4.2020.

THL. 2018. Ryhmätoiminta ja toiminnalliset menetelmät. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalisen-kuntoutuksen-opas/palvelun-sisallot/ryhmatoiminta-ja-toiminnalliset-menetelmat>. Luettu 4.5.2020.

THL. 2019a. Mielenterveyshäiriöt. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot>. Luettu 3.4.2020.

THL. 2019b. Päihdehaitat käyttäjälle, läheisille ja yhteiskunnalle. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito/paihdehaitat-kayttajalle-laheisille-ja-yhteiskunnalle>. Luettu 21.12.2019.

THL. 2019c. Päihderiippuvuus. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/paihderiippuvuus>. Luettu 21.12.2019.

Tilastokeskus. 2019a. Tilastot. Elinolot. Elinolotilasto. 2017. 890 000 henkilöä oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2017. https://www.stat.fi/til/eot/2017/eot_2017_2019-05-24_tie_001_fi.html. Luettu 20.3.2020.

Tilastokeskus. 2019b. Tilastot. Elinolot. Elinolotilasto. 2019. 856 000 henkilöä oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2018.

https://www.stat.fi/til/eot/2019/01/eot_2019_01_2020-03-27_tie_001_fi.html. Luettu 27.3.2020.

Tilastokeskus. 2020. Tilastot. Työmarkkinat. Työvoimatutkimus. 2020. Helmikuu. Työllisyys vahvistui helmikuussa vuoden takaiseen verrattuna. http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2020/02/tyti_2020_02_2020-03-24_tie_001_fi.html. Luettu 28.3.2020.

Tuomikoski, A. 2019. Päihde- ja kriminaaliryöstön erityisdiakoni. Lappeenranta. Haastattelu 11.11.2019.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.

United Nations. Ending poverty. <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/poverty/>. Luettu 9.9.2020.

Walhbeck, K. 2014. Kohtaaminen haastaa mielenterveyden stigmaa. <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/mielenterveyden-h%C3%A4iri%C3%B6t/kohtaaminen-haastaa-mielenterveysongelmien-stigmaa>. Luettu 3.4.2020.

WHO. World Health Organization. 2019. Mental disorders. <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/mental-disorders>. Luettu 31.8.2020.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vuori-Kemilä, A., Stengård, E., Saarelainen, R. & Annala, T. 2009. Mielenterveys- ja päihdetyö: yhteistyötä ja kumppanuutta. Helsinki: WSOYpro.

**Haastattelulomake
Ryhmätoiminta Päiväkeskus Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyden
vahvistajana**

1. Millaista ryhmätoimintaa toivoisit Tikankulmaan?

Sosiaali- ja terveysala**Saatekirje**

Hyvä Tikankulman asiakas

Teemme opinnäytetyötä päiväkeskus Tikankulmaan. Opinnäytetyömme tarkoituksena on järjestää ryhmätoimintaa Tikankulmassa. Toiminnan tavoitteena on vahvistaa asiakkaiden yhteisöllisyyttä. Haastattelujen tarkoituksena on selvittää asiakkaiden ideoita ja toiveita liittyen ryhmätoiminnan sisältöön. Palautetta kerätään toiminnan päätteeksi. Opinnäytetyömme liittyy sosionomi amk-opintoihin. Opintoja suoritamme Saimaan ammattikorkeakoulussa.

Haastatteluihin ja palautteen antamiseen osallistuminen olisi tärkeää, sillä niin voit vaikuttaa ryhmätoiminnan sisältöön ja antaa palautetta toiminnasta. Alkuhaastattelut järjestetään Tikankulmassa tammi-helmikuussa 2020 ja palaute kerätään maaliskuussa 2020. Haastattelut kestävät noin 5 minuuttia. Vastauksista kirjataan ylös toiveet ja ideat liittyen ryhmätoiminnan sisältöön sekä palaute toiminnasta. Vastauksia käytetään ryhmätoiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa sekä opinnäytetyön raportissa. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja osallistumisen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Osallistuvilta ei kerätä mitään henkilötietoja ja he pysyvät anonyymeinä. Mikäli opinnäytetyöprosessin aikana tulee ilmi henkilötietoja, niitä ei tallenneta mihinkään ja ne pysyvät salassa. Haastatteluiden vastauksia säilytetään ja käsitellään luottamuksellisesti sekä hävitetään aineisto opinnäytetyön valmistuttua.

Elina Rikkilä

elina.rikkila@student.saimia.fi

Ida Leminen

ida.leminen@student.saimia.fi

**Sosiaali- ja terveysala
Suostumus*****Ryhmätoiminta Päiväkeskus Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyden vahvistajana
Ida Leminen & Elina Rikkilä***

Olen saanut riittävästi tietoa kyseisestä opinnäytetyöstä ja olen ymmärtänyt saamani tiedon. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut kysymyksiini riittävät vastaukset. Tiedän, että minulla on mahdollisuus keskeyttää osallistumiseni missä tahansa vaiheessa ilman että se vaikuttaa saamaani palveluun.

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan tähän opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun ja palautteen antamiseen.

Lisäksi annan suostumukseni vastausteni keräämiseen ja käyttämiseen opinnäytetyöhön liittyvän ryhmätoiminnan suunnittelussa sekä arvioinnissa. Minua on informoitu henkilötietojen käsittelystä tutkimuksen yhteydessä.

Aika ja paikka

Asiakas

Opiskelija/opiskelijat

OPINNÄYTETYÖTÄ KOSKEVA**TIETOSUOJAILMOITUS**

**EU:n yleinen tietosuoja-asetus
(2016/679)
artiklat 13 ja 14
Laatimispäivämäärä: 14.11.2019**

Mitä tarkoitusta varten henkilötietoja kerätään?

Keräämme vastauksia opinnäytetyötämme varten. Opinnäytetyömme tarkoitus on järjestää ryhmätoimintaa Päiväkeskus Tikankulmassa.

Mitä tietoja keräämme?

Keräämme ideoita ja toiveita liittyen järjestämämme ryhmätoiminnan sisältöön sekä palautetta ryhmätoiminnasta. Emme kerää vastaajien henkilötietoja ja vastaukset käsitellään anonyymisti.

Millä perusteella keräämme tietoja?

Keräämme tietoa suostumuksen perusteella.

Mistä kaikkialta henkilötietoja keräämme?

Keräämme tietoja vain asiakkaalta itseltään haastattelun ja palautelomakkeen avulla.

Kenelle tietoja siirretään?

Tietoja ei siirretä ulkopuolisille tahoille.

Minne tietoja siirretään?

Tietoja ei siirretä EU:n tai ETA-alueen ulkopuolelle

Kerättyjen tietojen turvallinen säilyttäminen

Opinnäytetyön laatijoita on ohjeistettu salassapitovelvollisuudesta koskien opinnäytetyön laatimisen yhteydessä kerätyistä tiedoista.

Saadut vastaukset kirjataan paperille ja siirretään opinnäytetyön tekijöiden tietokoneille, joiden suojaus on ajan tasalla.

Kuinka kauan kerättyä aineistoa säilytetään?

Kerätyt aineistot hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Millaista päätöksentekoa? / Automatisoitu päätöksenteko

Aineistoa käsiteltäessä ei tapahdu automaattista päätöksentekoa.

Oikeutesi / Rekisteröidyn oikeudet

Rekisteröidyllä on oikeus peruuttaa antamansa suostumus, milloin henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Tutkimuksen keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoja.

Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli rekisteröity katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietolainsäädäntöä.

Rekisteröidyllä on seuraavat EU:n yleisen tietosuojaa-asetuksen mukaiset oikeudet:

- a) Rekisteröidyn oikeus tarkistaa itseään koskevat tiedot.
- b) Rekisteröidyn oikeus tietojensa oikaisemiseen.
- c) Rekisteröidyn oikeus tietojensa poistamiseen. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta, jos tietojen käsittely on tarpeen yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia taikka tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia varten, jos oikeus tietojen poistamiseen estää tai suuresti vaikeuttaa henkilötietojen käsittelyä
- d) Rekisteröidyn oikeus tietojen rajoittamiseen.
- e) Rekisteröidyn oikeus siirtää tiedot toiselle rekisterinpitäjälle.

Tutkimusrekisterin tiedot

Rekisterin nimi: Ryhmätoiminta Päiväkeskus Tikankulman asiakkaiden yhteisöllisyyden vahvistajana.

Kertatutkimus. Haastattelut toteutetaan tammi-helmikuussa ja palautteen kerääminen maaliskuussa-huhtikuussa 2020.

Henkilötietoja ei kerätä ja kerätyt aineistot hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Rekisterinpitäjän ja yhteyshenkilön tiedot

Elina Rikkilä

elina.rikkila@student.saimia.fi

Ida Leminen

ida.leminen@student.saimia.fi

Yhteistyöhankkeena tehtävän tutkimuksen osapuolet ja vastuunjak

Opinnäytetyötä ei tehdä hankkeelle.

Tutkimushankkeen vastuullinen johtaja

Elina Rikkilä

elina.rikkila@student.saimia.fi

Ida Leminen

ida.leminen@student.saimia.fi

Tutkimuksen suorittajat

Elina Rikkilä

elina.rikkila@student.saimia.fi

Ida Leminen

ida.leminen@student.saimia.fi

Palautelomake Toimintatiistai

Onko mielestäsi ryhmä vahvistanut Tikankulman yhteisöllisyyttä?

KYLLÄ

EI

Oliko ryhmätoiminta sinulle mieluisaa?

KYLLÄ

EI

Suosittelisitko tuttavillesi ryhmää?

KYLLÄ

EI

Toivoisitko, että Toimintatiistait jatkuisivat tulevaisuudessa?

KYLLÄ

EI

Olisitko valmis ohjaamaan ryhmää jatkossa?

KYLLÄ

EI

Ohjaajille palautetta! Miten onnistuimme ryhmätoiminnan järjestämisessä? Risut ja ruusut. Sana vapaa.